

**Міністерство освіти і науки України
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого**

**ПРОГРАМА
навчальної дисципліни
«Цивільний процес»**

галузь знань 08 «Право»

**освітньо-кваліфікаційний рівень «бакалавр» (відповідно до ECTS)
спеціальності 081 «Право»**

Затверджено на засіданні кафедри цивільної юстиції та
адвокатури (протокол № 8 від 17 квітня 2025 р.)

**Програма навчальної дисципліни «Цивільний процес» для студентів
галузі знань 08 «Право», спеціальності 081 «Право», освітньо-
кваліфікаційний рівень перший (бакалаврський) Харків, Національний
юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2024.**

Укладачі:

**д.ю.н., проф. К.В. Гусаров,
к.ю.н., доц. М.В. Жушман,
к.ю.н., доц. О.І. Попов,
к.ю.н., ас. О.В. Колісник**

Електронне видання

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС”

Р о з д і л І. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Форми захисту цивільних прав. Судовий захист прав і охоронюваних законом інтересів. Несудові форми захисту прав і охоронюваних законом інтересів. Система судів цивільної юрисдикції. Функціональні повноваження місцевих судів. Функціональні повноваження апеляційного суду. Верховний суд як найвищий суд в системі судоустрою України. Закон України «Про судоустрій і статус суддів».

Судова влада і правосуддя в цивільних справах. Сутність правосуддя в цивільних справах. Винятковість та повнота судової влади як невід’ємні ознаки правосуддя.

Право на справедливий судовий розгляд в цивільному процесі та його складові. Необтяжений юридичними та економічними перешкодами доступ до судової установи. Належна судова процедура. Публічний судовий розгляд. Розумний строк судового розгляду. Розгляд справи незалежним та безстороннім судом, встановленим законом.

Поняття цивільного процесу. Структура цивільного процесу: стадії, провадження, режими. Ознаки стадії цивільного судочинства. Сутність та види проваджень цивільного судочинства. Предмет судової діяльності в позовному, наказному та окремому провадженні. Цивільна процесуальна форма та її ознаки (нормативність, єдність, системність гарантій процесуальної діяльності суду та учасників судового процесу, формалізація процесуальної діяльності та процесуально-документальне оформлення результатів процесуальної діяльності, особливі властивості актів правосуддя).

Джерела цивільного процесуального права. ЦПК України та його структура. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод і практика ЄСПЛ як джерела цивільного процесуального права. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини». Межі дії цивільного процесуального закону. Судова практика в цивільному судочинстві.

Принципи цивільного судочинства та їх система. Загальновизнані норми і принципи міжнародного права у цивільному процесі. Принцип верховенства права в цивільному процесі. Принцип правової визначеності в цивільному процесі. Принцип пропорційності в цивільному процесі. Принцип поваги до честі і гідності, рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом. Принцип гласності і відкритості судового процесу та його повне фіксування технічними засобами. Принцип змагальності. Принцип диспозитивності в цивільному процесі. Принцип процесуальної рівноправності сторін. Принцип безпосередності судового розгляду. Принцип забезпечення права на апеляційне та касаційне оскарження судового рішення у випадках, встановлених законом. Принцип розумності строків розгляду справи судом. Принцип неприпустимості зловживання процесуальними правами. Принцип

відшкодування витрат сторони, на користь якої ухвалене судове рішення.

Цивільні процесуальні правовідносини: їх поняття та система. Передумови виникнення цивільних процесуальних правовідносин. Норми цивільного процесуального права. Процесуальна правосуб'єктність. Процесуальні юридичні факти. Елементи цивільних процесуальних правовідносин: зміст, суб'єкти і об'єкти.

Суд як суб'єкт цивільних процесуальних правовідносин. Визначення складу суду. Незалежний та неупереджений суд, встановлений законом. Недопустимість повторної участі судді в розгляді справи. Підстави для відводу (самовідводу) судді. Порядок вирішення заявленого відводу та самовідводу судді.

Учасники справи як суб'єкти цивільних процесуальних правовідносин, їх процесуальні права та обов'язки.

Сторони. Поняття сторін та їх ознаки. Юридична зацікавленість сторін. Процесуальні права та обов'язки позивача й відповідача. Поняття та види зловживання процесуальними правами. Процесуальна співучасть. Обов'язкова та факультативна співучасть. Підстави співучасті в цивільному процесі. Залучення співвідповідачів. Процесуальні права та обов'язки співучасників. Неналежний відповідач і порядок його заміни. Процесуальне правонаступництво. Порядок вступу у процес правонаступника.

Треті особи. Поняття та види третіх осіб. Юридична зацікавленість третіх осіб. Треті особи, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору. Треті особи, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору. Наслідки незалучення у справу третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог, щодо предмета спору.

Органи та особи, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб. Процесуальне становище органів та осіб, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб. Форми та підстави участі в цивільному процесі Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Форми та підстави участі в цивільному процесі органів державної влади, органів місцевого самоврядування, фізичних та юридичних осіб, які захищають права інших осіб. Форми та підстави участі в цивільному процесі прокурора.

Представники як суб'єкти цивільних процесуальних правовідносин. Поняття та види процесуального представництва. Представництво за законом та представництво за договором. Реалізація права на професійну правничу допомогу в цивільному процесі. Призначення та заміна законного представника судом. Процесуальне становище та повноваження представника в суді. Документи, що посвідчують повноваження представників.

Інші учасники судового процесу. Поняття та види інших учасників цивільного процесу. Помічник судді. Секретар судового засідання. Судовий розпорядник. Свідок. Експерт. Експерт з питань права. Спеціаліст. Перекладач. Відводи секретаря судового засідання, експерта, спеціаліста, перекладача.

Цивільна юрисдикція. Поняття цивільної юрисдикції. Види цивільної

юрисдикції. Предметна та суб'єктна юрисдикція. Справи, що розглядаються в порядку цивільного судочинства. Критерії розмежування предметної юрисдикції. Юрисдикція суду щодо справ загального позовного провадження та спрощеного позовного провадження. Юрисдикція суду щодо справ наказного провадження. Юрисдикція суду щодо справ окремого провадження. Наслідки порушення предметної юрисдикції. Інстанційна юрисдикція. Наслідки порушення інстанційної юрисдикції. Поняття та види територіальної юрисдикції (підсудності): загальна, альтернативна, підсудність за ухвалою судді вищестоящего суду, виключна. Наслідки порушення територіальної юрисдикції. Підстави та порядок передачі справи до іншого суду.

Строки в цивільному процесі. Поняття та види строків в цивільному судочинстві. Процесуальні строки, встановлені законом. Процесуальні строки, встановлені судом. Розумні строки в системі строків цивільного судочинства. Порядок обчислення процесуальних строків. Продовження та поновлення процесуальних строків. Службові строки.

Судові витрати. Поняття і види судових витрат. Судовий збір. Загальний порядок обчислення судового збору. Витрати, пов'язані з розглядом справи. Попереднє визначення суми судових витрат. Забезпечення та попередня оплата судових витрат. Надання відстрочки та розстрочки у сплаті судових витрат, зменшення їх розміру або звільнення від їх оплати. Розподіл судових витрат між сторонами. Розподіл судових витрат у разі визнання позову, закриття провадження у справі та залишення позову без розгляду.

Заходи процесуального примусу. Поняття процесуального примусу. Види заходів процесуального примусу. Підстави застосування заходів процесуального примусу. Попередження. Видалення із залу судового засідання. Тимчасове вилучення доказів для дослідження судом. Привід свідка. Штраф.

Доказування в цивільному судочинстві. Поняття доказування в цивільному процесі. Елементи доказування: твердження про факти, визначення та подання доказів, витребування доказів та дослідження доказів. Предмет доказування. Поняття судових доказів та їх класифікація. Належність доказів. Допустимість доказів. Достовірність доказів. Достатність доказів. Обов'язок доказування та порядок подання доказів. Витребування доказів. Забезпечення доказів. Підстави звільнення від доказування. Оцінка доказів. Особливості дослідження окремих засобів доказування. Показання свідків. Імунітет свідка. Письмові докази. Речові докази. Електронні докази. Висновок експерта. Висновок експерта у галузі права.

Р о з д і л ІІ. ПРОВАДЖЕННЯ В СУДІ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ

Позовне провадження

Позов. Поняття позову і його елементи. Предмет позову. Підстава позову. Зміст позову. Види позовів. Зміна позову. Відмова від позову. Визнання

позову. Мирова угода. Забезпечення позову: підстави та порядок. Види забезпечення позову. Розгляд заяви про забезпечення позову. Скасування заходів забезпечення позову. Зустрічне забезпечення. Скасування зустрічного забезпечення. Засоби захисту відповідача проти позову. Зустрічний позов.

Відкриття провадження у справі. Право на звернення до суду за судовим захистом та право на доступ до суду. Передумови права на звернення до суду та порядок його здійснення. Відкриття провадження у справі як стадія цивільного судочинства. Письмові заяви учасників справи, їх види. Позовна заява та її реквізити. Наслідки недотримання вимог щодо форми та змісту позовної заяви. Повернення позовної заяви. Підстави для відмови у відкритті провадження у справі. Правові наслідки відкриття провадження у справі. Судові виклики і повідомлення. Порядок вручення судових повісток.

Підготовче провадження. Підготовче провадження як стадія цивільного судочинства. Підготовчі акти-документи на стадії підготовчого провадження. Підготовче засідання та порядок його проведення. Судові рішення у підготовчому засіданні. Врегулювання спору за участю судді. Припинення врегулювання спору за участі судді.

Розгляд справи по суті. Розгляд справи по суті як стадія цивільного судочинства. Судове засідання та порядок його проведення. Відкриття розгляду справи по суті. З'ясування обставин справи та дослідження доказів. Судові дебати та ухвалення рішення. Ускладнення, що виникають в ході розгляду справи по суті: оголошення перерви, відкладення, зупинення провадження. Закінчення справи без винесення судового рішення. Підстави та наслідки закриття провадження у справі. Підстави та наслідки залишення позову без розгляду. Фіксування судового процесу технічними засобами.

Розгляд справи у порядку спрощеного провадження. Справи, що розглядаються в порядку спрощеного позовного провадження. Особливості розгляду справ в порядку спрощеного позовного провадження.

Заочний розгляд справи. Умови та порядок заочного розгляду справи. Сутність заочного рішення, його зміст та законна сила. Порядок перегляду заочного рішення. Скасування та оскарження судового рішення.

Судові рішення. Поняття та види судових рішень. Вимоги, яким повинно відповідати судове рішення. Законність і обґрунтованість судового рішення. Зміст судового рішення. Вмотивованість судового рішення як складова права на справедливий судовий розгляд. Засоби усунення недоліків рішення судом, який його ухвалив. виправлення описок та арифметичних помилок у судовому рішенні. Додаткове рішення суду. Роз'яснення судового рішення. Законна сила судового рішення. Об'єктивні та суб'єктивні межі законної сили судового рішення. Ухвали суду.

Непозовні провадження

Наказне провадження. Сутність наказного провадження. Вимоги, за якими може бути видано судовий наказ. Підстави для відмови у видачі

судового наказу. Порядок розгляду заяви про видачу судового наказу. Надсилання боржникові копії судового наказу. Скасування судового наказу. Набрання судовим наказом законної сили. Видача судового наказу стягувачу.

Окреме провадження. Загальна характеристика окремого провадження, його особливості. Справи про зміну правового статусу фізичної особи та встановлення фактів, що мають юридичне значення (визнання фізичної особи обмежено дієздатною чи недієздатною; надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності; визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою; усиновлення; встановлення фактів, що мають юридичне значення). Справи про визнання або відновлення неоспорюваних суб'єктивних прав (відновлення прав на втрачені цінні папери на пред'явника та векселі; передача безхазяйної нерухомої речі в комунальну власність; визнання спадщини відумерлою). Справи про застосування встановлених законом заходів щодо захисту прав та законних інтересів (надання особі психіатричної допомоги в примусовому порядку; справи про обов'язкову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу; справи про закриття банками інформації, яка містить банківську таємницю щодо юридичних та фізичних осіб).

Р о з д і л ІІІ. ПРОВАДЖЕННЯ З ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ

Апеляційне провадження. Загальна характеристика апеляційного оскарження рішень і ухвал. Право на апеляційне оскарження та порядок його реалізації. Відкриття апеляційного провадження. Апеляційний розгляд: підготовка розгляду справи судом апеляційної інстанції, межі розгляду справи судом апеляційної інстанції, порядок розгляду справи судом апеляційної інстанції. Повноваження суду апеляційної інстанції та підстави їх застосування. Підстави для скасування судового рішення в апеляційному порядку та ухвалення нового рішення або зміни рішення. Постанова суду апеляційної інстанції, порядок ухвалення та набрання законної сили.

Касаційне провадження. Загальна характеристика касаційного провадження. Підстави для касаційного оскарження судових рішень. Право касаційного оскарження та порядок його здійснення. Відкриття касаційного провадження. Касаційний розгляд: підготовка справи до касаційного розгляду, межі розгляду справи судом касаційної інстанції, попередній розгляд справи, порядок розгляду справи судом касаційної інстанції. Повноваження суду касаційної інстанції та підстави їх застосування. Підстави для скасування судових рішень в касаційному порядку. Постанова суду касаційної інстанції, порядок ухвалення та набрання законної сили. Підстави та порядок передачі справи на розгляд палати, об'єднаної палати або Великої Палати Верховного Суду. Обов'язковість вказівок, що містяться в постанові суду касаційної інстанції.

Перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами. Загальна характеристика перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами.

Підстави перегляду. Строк та порядок подання заяв про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами. Відкриття провадження за нововиявленими обставинами та розгляд заяви.

Перегляд судових рішень за виключними обставинами. Загальна характеристика перегляду судових рішень за виключними обставинами. Підстави перегляду. Строк та порядок подання заяв про перегляд судового рішення за виключними обставинами. Відкриття провадження за виключними обставинами та розгляд заяви.

Р о з д і л IV. МІЖНАРОДНИЙ ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС

Міжнародний цивільний процес та його сутність. Поняття міжнародного цивільного процесу. Джерела міжнародного цивільного процесу. Процесуальні права та обов'язки іноземних осіб, осіб без громадянства у цивільному процесі.

Особливості провадження у справах за участю іноземних осіб. Підсудність цивільних справ за участю іноземних осіб. Звернення суду України із судовим дорученням про надання правової допомоги до іноземного суду або іншого компетентного органу іноземної держави. Виконання в Україні доручень іноземних судів. Визнання та звернення до виконання рішення іноземного суду, що підлягає примусовому виконанню. Визнання рішення іноземного суду, що не підлягає примусовому виконанню.